

Paul M.G. Levy *

DE VREDESVOORWAARDEN VAN DE NATIONAAL-SOCIALISTISCHE RADIO **

« Iedereen hangt af van de informatie en moet er geloof aan hechten, in weerwil van elk redelijk verzet en op voorwaarde dat ze herhaaldelijk bevestigd en niet weerlegd wordt... Voor zover men uitsluitend op zichzelf is aangewezen, staat men geheel machteloos tegenover de berichtgeving ».

(Eugen HADAMOVSKY, *Propaganda und nationale Macht*, Berlijn, 1933).

In de zomer van 1940 heerste er in Berlijn een grote euforie. De hele Atlantische kust van Europa, van de Noordkaap tot de Bidassoa, was in de handen van de *Führer*. De val van Groot-Brittannië kon niet uitblijven. Het was hoog tijd om vorm te geven aan de vredesvoorschriften die de overwinning zouden bekrachtigen.

Op 15 augustus bracht Leopold Gutterer, Directeur II en weldra Staatssecretaris bij het Ministerie voor Propaganda, zijn Minister op de hoogte van

(*) De auteur, thans hoogleraar aan de *Université Catholique de Louvain*, was bij het begin van de oorlog hoofd van de reportagediensten van de franstalige Belgische radio. Nadat hij in 1944 als oorlogskorrespondent op het continent was teruggekeerd, werd hij in 1945 als eerste Westerse journalist door de Amerikanen naar Berlijn gebracht (korrespondent bij de *2nd Armored Division*). Tijdens opgravingen in het puin van het Ministerie van Propaganda vond hij verscheidene buitengewoon belangrijke dossiers, waaronder dat betreffende de aanhechting van Danzig bij het *Reich* (in bewaring gegeven aan de *Archives de la Deuxième Guerre Mondiale*, te Parijs, terwijl de originele tekst van Forsters proklamatie zich in het Koninklijk Museum van het Leger te Brussel bevindt); delen van het dossier van de *Radio Union* en de *Interradio A.G.*; het dossier *Krieg im Aether* en tenslotte het dossier waarvan hier sprake zal zijn: *FRIEDENSMAPPE RUNDFUNK*. De auteur doceert sociologie van de communicatie en sociologie van de vrede en de oorlog.

(**) Vertaald uit het Frans.

de schikkingen die hij in die zin trof. In een nota, getiteld : « Vredesvoorwaarden op het gebied van de radio », deelde hij Dr. Goebbels mede dat hij dienaangaande zopas een onderhoud gehad had met *Reichsintendant* Dr. Glasmeier en *Reichssendeleiter* Hadamovsky (1). Met hun drieën, zei hij, hadden zij de voorwaarden onderzocht die men de overwonnen radio's zou kunnen opleggen in het raam van de vredesonderhandelingen. Zij oordeelden alle drie dat het volstrekt noodzakelijk was de heerschappij over de radio-industrie te verzekeren in de invloedssfeer van Nazi-Duitsland. Drie aktiemogelijkheden in de onderscheiden landen werden overwogen :

- 1) door de Duitse zenders, zonder gebruik van de nationale zenders ;
- 2) door extra-territoriale zenders, gecamoufleerd in « Europese » zenders ;
- 3) door schijnbaar nationale zenders, die in werkelijkheid onder de invloed van Berlijn zouden staan.

Deze drie mogelijkheden moesten de basis vormen van modellen waardoor men zich zou kunnen laten inspireren bij de vredesonderhandelingen, naargelang van de nationale toestanden. Konkrete voorstellen zouden uitgewerkt en binnen de tien dagen aan de minister voorgelegd worden. In elk geval zouden de voorgestelde maatregelen moeten toelaten de heerschappij van het *Reich* te vestigen over de industrieën die zend- en ontvangtoestellen leverden, zodat niets een duurzame materiële en intellectuele beslaglegging zou kunnen afzwakken.

Reichssendeleiter Hadamovsky zette zich onmiddellijk aan het werk. Reeds op 23 augustus legde hij zijn ontwerp aan Gutterer voor. Om in het meest dringende te voorzien, behandelde hij uitsluitend Frankrijk. Dat land

(1) De drie personages van die aktie waren belangrijke mannen :

Leopold Gutterer (° 25-4-1902 te Baden-Baden) was lid van de Partij sedert 1925. Stichter van meerdere nazi-publikaties van het eerste uur, verbleef hij herhaaldelijk in de gevangenis onder de Republiek van Weimar. Vanaf maart 1933 werd hij op het Ministerie van Propaganda geroepen, waarvan hij in 1941 een der Staatssekretarissen werd. Later, toen de oorlog slecht afliep, werd hij tot President van de U.F.A. benoemd en vervolgens camoufleerde hij zich in onderofficier van de pantserstroepen. Hij was lid geweest van de nationale direktie van de propaganda en *SS-Brigadeführer*.

Heinrich Glasmeier (° 5-3-1892 te Dorsten), doctor in de filologie en archivaris, oud-strijder van 1914-18 en lid van de vrijkorpsen, was leider van de Partij in Noord-Westfalen sinds 1932. Intendant van de *Westdeutsche Rundfunk* in 1933, was hij *Präsidialrat* van de *Reichsrundfunkkammer* geworden. In 1937 werd hij tot *Reichsintendant* en *Direkteur-Generaal* van de *Reichsrundfunkgesellschaft* benoemd. Hij was *SS-Oberführer* en expert in rassenkunde.

Eugen Hadamovsky (° 14-12-1904 te Berlijn), animator van de verenigingen van radioluisteraars, militante nazi die zich onderscheiden had door zijn publieke stellingnamen ten gunste van Hitler, theoreticus van de propaganda, vanaf 1931 belast met speciale opdrachten in de schoot van de Partij, eerst te Berlijn en later te München. In 1933 werd hij *Reichssendeleiter* van de *Deutschlandsender* en direktie bij de *Reichsrundfunkgesellschaft*. Stichter (en ondervoorzitter) van de *Reichsrundfunkkammer*, vanaf 1935 voorzitter van de gemeenschap voor televisie van dezelfde Kamer, zou hij in 1943 stafchef worden van de nationale direktie van de propaganda van de Partij. *Reichskultursenator* en *NSKK-Brigadeführer*.

was immers het enige dat zich op dat ogenblik in een toestand bevond waarin een onderhandeling kon overwogen worden.

Het dossier *Friedensmappe Rundfunk* ⁽²⁾, dat acht dagen voordien door Gutterer aangelegd werd, werd aangevuld met een dokument waaraan zijn superieuren weinig veranderingen zouden aanbrengen. Hadamovsky droomde reeds lang van een dergelijk projekt ; hij kon nu eindelijk beginnen ! Die voorbeeldige nazi was inderdaad een echte radio-amateur. De liefde voor Hitler, voor het *Führerprinzip* en voor de radio vermengden zich in zijn hart. De idee van degene die zich achter een mikro, alléén, tot ontelbare massa's richt en ze onderwerpt zonder dat zij kunnen antwoorden, leek hem het beeld zelf te zijn van de *Uebermensch* die geen tegenspraak duldt. Nog vóór dat de nazi's aan de macht gekomen waren had hij blijk gegeven van gevoelens die niemand konden laten twijfelen aan zijn bewondering voor de *Führer* en zijn wil om zich te zijner beschikking te stellen. De beloning zou niet uitblijven : minder dan vijf maanden na de aankomst van Hitler in de Kanselarij werd hij benoemd tot direktEUR van de *Reichsrundfunkgesellschaft*. Horst Dressler-Andres was begonnen met de radio aan het regime aan te passen. Hadamovsky leidde haar epuratie en reorganisatie.

Maar voor hem was, ook reeds sedert lang, de macht van de radio volledig afhankelijk van haar economische beheersing. Het gebruik dat men van het instrument zou kunnen maken leek hem streng gekonditioneerd te zijn door de fabrikage van zenders en ontvangers. Nadat hij op het binnenlands vlak gewerkt had, hoopte hij voortaan op Europees en weldra op wereldvlak te kunnen werken. Duitsland had een *Führer*, Duitsland was een *Führer*, de radio moest de politieke realiteit die uit de dubbele overwinning voortvloeide : die van januari 1933 en die van de lente en de zomer 1940, in de eter transponeren.

Om goed de plannen te situeren die op 23 augustus door Hadamovsky overhandigd werden, past het zich zowel zijn Hitleriaans fanatisme te herinneren als zijn belangstelling voor de radio-industrie en -handel en zijn entoesiasme voor de resultaten die door de nazi-radio geboekt werden bij de voorbereiding van de oorlog en de militaire suksessen van 1940. Vóór alles zakenman, formuleerde hij zijn plannen in dalende rangorde :

- A. De Franse radio op het industrieel en economisch vlak.
- B. De Franse radio op het binnenlands vlak.
- C. De Franse radio op het buitenlands vlak.

Gutterer verbeterde onmiddellijk die voorstelling van zaken : Goebbels beschouwde ze zeker niet op die manier en zou wel tot diegenen behoren die

(2) Het dossier *Friedensmappe Rundfunk* bevat : (a) de nota van Gutterer aan Goebbels d.d. 15-8-1940 ; (b) het projekt van Hadamovsky d.d. 23-8-1940 ; (c) de korrektie van het voorgaande met rood potlood door Glasmeier en Gutterer ; (d) de kopie van de definitieve tekst d.d. 24-8-1940, bestemd voor Goebbels.

de intendance op het tweede plan plaatsten. Ten behoeve van de minister herschikte hij dus de drie plannen van Hadamovsky :

- A. De Franse radio op het buitenlands vlak.
- B. De Franse radio op het binnenlands vlak.
- C. De radio op het industrieel en economisch vlak.
- D. Algemeen overzicht.

Over de inhoud waren de twee makkers het eens, evenals over het feit dat de drie delen A, B en C slechts in verbinding met elkaar mochten gezien worden : afzonderlijk waren ze van geen belang.

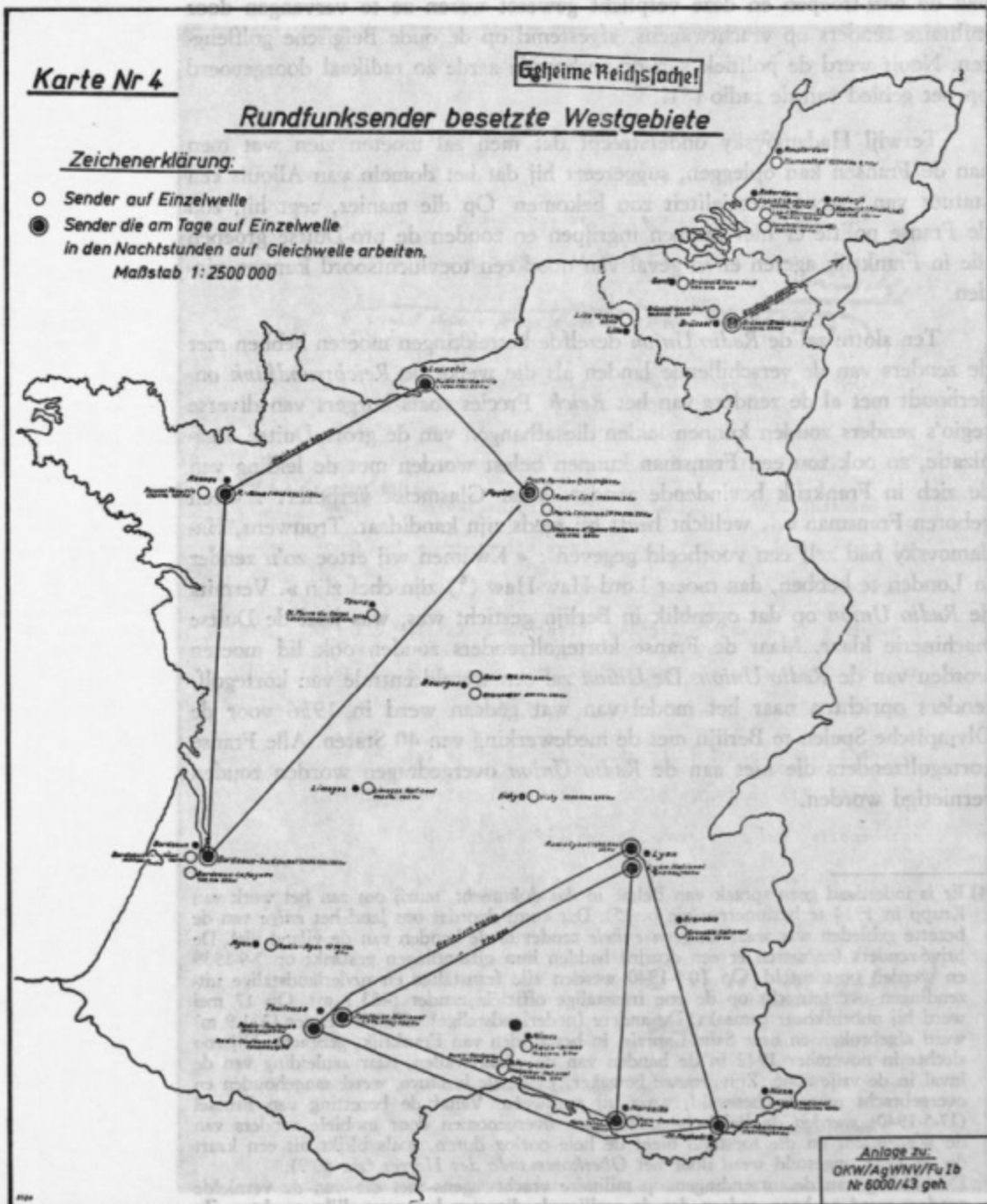
Het dokument, herwerkt ter intentie van Goebbels, verdient van naderbij onderzocht te worden. Wij zullen er de syntese van geven, in 't voorbijgaan — daar waar zij het waard lijken — de in potlood aangebrachte wijzigingen van Gutterer-Glasmeier vermeldend, evenals de letterlijke uitdrukkingen wanneer zij kenschetsend zijn voor een mentaliteit of een geestesgesteldheid.

Vermits de drie plannen een geheel vormen, zou men ze, niettegenstaande een schijnbare heterogeniteit, samen moeten laten doorgaan tijdens de vredesonderhandelingen. Het was dus onontbeerlijk, zo schreef Hadamovsky, van bij het begin de globale instemming van de minister te bekomen. Op het buitenlands vlak betekent de Franse radio een instrument dat een zeker prestige bezit in de wereld. Welnu, het komt erop aan een radiofonisch blok uit één stuk te scheppen in vorm van een driehoek met als spitsen Narvik, de Balkan en Baskenland. De zenders die in Frankrijk bleven funktionieren zouden dus op een min of meer verborgen manier (*mehr oder weniger verbüllt*) een Duits standpunt moeten vertolken. Ten einde rekening te houden met de Franse gevoeligheid, nochtans gemakkelijk te bevredigen (*leicht zu befriedigende Ehrliche*) zou hun Duitse direktie niet opvallend moeten zijn. Men zal dus een internationale vereniging oprichten, waarvan de zenders van Nederland, Noorwegen en de Balkan eveneens zullen deel uitmaken. Het gaat om de *Europäische Radio-Union*, die zowel de zenders « van Bucarest en Hammerfest als die van Allouis » zal omvatten. Het verdrag met Frankrijk zal in 't biezonder vermelden dat het een jaarlijkse bijdrage zal betalen aan die *Union* (vereniging, korporatie of genootschap), waarvan de zetel reeds in Berlijn gevestigd is en waarvan tenminste de zender van Allouis lid zou zijn van Franse zijde. Die zender wordt herhaaldelijk genoemd. Men mag niet vergeten dat het in die tijd de krachtigste zender van Europa was (900 kw), uitgerust met de laatste snufjes van de techniek, en dat hij gaaf in de handen van de *Wehrmacht* gevallen was ⁽³⁾.

(3) Allouis (Cher) was de plaats waar de krachtigste vooroorlogse Franse zender zich bevond, met een antenne-mast van 308 m en een vermogen van 900 kw. Op dat ogenblik haalde de krachtigste Duitse zender hoogstens 450 kw.

Radiokaart van de bezette westerse landen. De Franse en de Nederlandse netten zijn ongeschonden gebleven in tegenstelling met de Belgische radiostations, die door de Duitsers door mobiele zendinstallaties (zie vermelding *fabrb.* = *fabrbar* naast de Belgische zenders op de schets) moesten vervangen worden.

Het is kenmerkend dat België niet vermeld wordt in die kontekst. Dat komt doordat al zijn zenders buiten gebruik gesteld werden vóór de aankomst van de nazi-troepen en deze verplicht geweest waren ze te vervangen door militaire zenders op vrachtwagens, afgestemd op de oude Belgische golflengten. Nooit werd de politiek van de verbrande aarde zo radikaal doorgevoerd op het gebied van de radio (4).

Terwijl Hadamovsky onderstreept dat men zal moeten zien wat men aan de Fransen kan opleggen, suggereert hij dat het domein van Allouis een statuut van extra-territorialiteit zou bekommen. Op die manier, zegt hij, zou de Franse politie er niet kunnen ingrijpen en zouden de pro-Duitse groepen die in Frankrijk ageren er in geval van nood een toevluchtsoord kunnen vinden.

Ten slotte zal de *Radio Union* dezelfde betrekkingen moeten hebben met de zenders van de verschillende landen als die welke de *Reichsrundfunk* onderhoudt met al de zenders van het *Reich*. Precies zoals burgers van diverse regio's zenders zouden kunnen leiden die afhangen van de grote Duitse organisatie, zo ook zou een Fransman kunnen belast worden met de leiding van de zich in Frankrijk bevindende zender. Maar Glasmeier verbetert : « een geboren Fransman »... wellicht heeft hij reeds zijn kandidaat. Trouwens, Hadamovsky had zelf een voorbeeld gegeven : « Kwamen wij ertoe zo'n zender in Londen te hebben, dan moest Lord Haw-Haw (5) zijn chef zijn ». Vermits de *Radio Union* op dat ogenblik in Berlijn gesticht was, was heel de Duitse machinerie klaar. Maar de Franse kortegolfzenders zouden ook lid moeten worden van de *Radio Union*. De *Union* zal een wereldcentrale van kortegolfzenders oprichten naar het model van wat gedaan werd in 1936 voor de Olympische Spelen te Berlijn met de medewerking van 40 Staten. Alle Franse kortegolfzenders die niet aan de *Radio Union* overgedragen worden zouden vernietigd worden.

(4) Er is inderdaad geen sprake van België in dat document, tenzij om aan het werk van Krupp in 1914 te herinneren (zie p. 15). Dat komt doordat ons land het enige van de bezette gebieden was waarvan geen enkele zender in de handen van de vijand viel. De privé-zenders (er waren er een dozijn) hadden hun uitzendingen gestaakt op 3-9-1939 en werden ontmanteld. Op 10-5-1940 werden alle franstalige en nederlandstalige uitzendingen overgebracht op de ene franstalige officiële zender (483,9 m). Op 17 mei werd hij onbruikbaar gemaakt. De andere (nederlandstalige) officiële zender (321,9 m) werd afgebroken en naar Saint-Caprais, in het zuiden van Frankrijk, gebracht. Hij zou slechts in november 1942 in de handen van de vijand vallen, naar aanleiding van de inval in de vrije zone. Zijn trouwe bewaker, Emile de le Hoye, werd aangehouden en overgebracht naar Buchenwald, waar hij verdween. Vanaf de bezetting van Brussel (17-5-1940) werden de Belgische golflengten overgenomen door mobiele zenders van de *Wehrmacht* en die toestand bleef de hele oorlog duren, zoals blijkt uit een kaart die in 1943 opgesteld werd door het *Oberkommando des Heeres* (zie p. 9).

De binding van de uitzendingen op militaire vrachtwagens met die van de vernielde zenders werd zo knap gedaan dat de geallieerde diensten het nauwelijks merkten. Zo wordt o.a. in het (overigens uitstekend) boek van Tanguy Lean, *Voices in the Darkness*, London, Secker and Warburg, 1943, verscheidene keren gewag gemaakt van *German controlled Brussels* vanaf 20 mei 1940 (met juiste indicatie op 16 en 18 mei van een *Belgian radio transmitting from Lille* en de onjuiste vermelding dat de zenders ongeschonden in de handen van de vijand vielen).

(5) William Joyce, Lord Haw-Haw genoemd, was de radio-omroeper van de engelstalige nazi-uitzendingen. De Engelsen gaven hem zijn bijnaam vanwege zijn grogstem. Hij was de Britse ekwivalent van Ferdonnet « de verrader van Stuttgart ».

Het objektief is inderdaad de centralizatie in het *Reich* van het geheel der mogelijkheden van het Europees blok inzake korte golven. Zodoende zal de suprematie van de nazi's verzekerd zijn en zulks eveneens op het economisch en politiek vlak. (Hadamovsky vergeet nooit de economie). En de *Reichssendeleiter* merkt aan : « Frankrijk zou aldus in de situatie komen te staan die nu reeds die van Roemenië is, dat wanneer het zich via korte golven tot de Verenigde Staten wil richten de tussenkomst van Duitsland moet vragen en een Duitse zender bezigen... Dat heeft niets onwaardigs voor een Staat : het was het geval voor de jongste grote rede van Molotov, die slechts naar Amerika kon doorgegeven worden middels een Duitse kortegolfzender en zulks op het uitdrukkelijk verzoek van de Russische regering ».

In de toekomst zou Frankrijk dus zijn koloniale gebieden niet meer kunnen bereiken tenzij door de tussenkomst van de « internationale » (6) kortegolfzender van de *Radio Union*, die zonder censuur en dus op bijzonder grootmoedige (*grosszügig*) wijze ter beschikking van de Fransen zou worden gesteld. In oorlogstijd zouden al de verbindingen automatisch in Duitse handen zijn. De wereldbeheersende macht (*weltherrschende Macht*) van de centrale kortegolfzender zal op die manier talrijke niet-Europese landen ertoe dwingen kulturele uitwisselingen te beoefenen door tussenkomst van de *Radio Union* en al de uitzendingen van Oost naar West en van West naar Oost langs haar te laten gebeuren. « Zo zal Duitsland de wereldbeheersende radiofonische macht worden en zulks in het centrum van de wereld ! ».

Meegesleept door zijn onderwerp, bedwelmend door de macht van de radio en de mogelijkheden van de overwinning, draagt Hadamovsky zijn ideaal van het *Führerprinzip* over op het hoogste niveau : het gaat niet meer om de leiding van blokken, om lokale of regionale potentaten, zelfs niet meer om de nationale macht : het gaat om de heerschappij over de hele wereld !

*
**

Op het binnenlands Frans vlak is de ambitie niet minder groot. Ook daar bevindt men zich in het domein van het totalitaire. Men moet vermijden dat de Franse bevolking vijandige gedachten koestert tegenover Duitsland. De revanche-bewegingen zullen in de kiem moeten gesmoord worden. Men moet dus de dingen aan de basis aanpakken, men moet aan de bron van de nieuwsverspreiding zijn. Het omkopen van dagbladen die de nazi-objektieven zullen dienen zal geen enkele moeilijkheid opleveren, « aangezien de geestelijke corruptie een permanente trek van het Franse politieke leven is. De Franse bladen van 1914 trokken reeds bijna allemaal uit de Russische geheime fondsen. Van 1935 tot 1939 werden zij betaald door het jodendom en de Franco-Anglo-Amerikaanse wapenfabrikanten ».

(6) Het woord « internationale » en de aanhalingstekens werden door Glasmeier aan de tekst van Hadamovsky toegevoegd.

2) Tegenwoordig wordt de massa evenwel niet meer gevormd door de pers, maar door de radio. Dat werd trouwens erkend door de Franse minister Georges Mandel : waarom zou hij anders de talrijke privé-zenders die in Frankrijk bestonden verstaatst hebben ? Die situatie zal moeten gebruikt worden als vertrekbasis. Men zal dus het door Mandel gerealiseerde monopolie eerbiedigen, maar men zal het privatiseren. Men zal de verstaatsing van de radio moeten ongedaan maken en het monopolie veranderen in een privé-monopolie door middel van aandelen. Het zal dan volstaan dat de meerderheid van die aandelen in Duitse handen geraken om, zonder iemand te schokken, het objectief te verwezenlijken. Inderdaad, de radio zal verder haar instructies krijgen van de Franse regering, maar de meerderheid in de schoot van de beheerders en de algemene vergaderingen zal kunnen verhinderen dat er zich anti-Duitse campagnes zouden ontwikkelen. De schijn zal gered zijn en het essentiële zal altijd gevrijwaard blijven.

**

Men kan echter niet genoeg aandringen op het belang van de economische en commerciële infrastructuur. De Duitse radio had nooit ontelbare luisteraars kunnen overweldigen zonder de hulp van de *Volksempfänger* (populaire, zeer goedkope ontvangtoestellen) en de *Deutsche Kleinempfänger* (kleine Duitse ontvangtoestellen). De doeltreffendheid vereist dus commerciële verwezenlijkingen die op hun beurt een industriële en economische politiek veronderstellen.

De keuze van de golflengten en van de uitzendingsmethodes schept doordringingsmogelijkheden en ondoordringbare zones die niet te verwaarlozen zijn. Zouden de Fransen b.v. hun toevlucht nemen tot de radio-distributie, dan zou de selectie van de programma's in de centrales gebeuren en de aktie van de door hun regering niet gewenste zenders zou te niet gedaan worden wegens gebrek aan luisteraars. Hetzelfde zou gebeuren wanneer zij op ultrakorte golven met een zwakke draagwijdte zouden gaan werken. Er moet dus een industriële politiek voorzien worden op het gebied van de radio in Frankrijk. Ook al verschillen de nagestreefde objectieven radikaal van die welke in Duitsland beoogd worden, hier zowel als daàr is het de keuze van het type van ontvang- en zendtoestellen die de kommunikatiewegen zal bepalen. De verantwoordelijke voor het Vierjarenplan en de Minister van Economie (7) zullen dus verzocht worden zich aan te sluiten bij de uitvoering van een industriële politiek in Frankrijk, waarvan de krachtlijnen zijn :

- 1) De S.F.R. (*Société Française de Radio-Electricité*), een Franse onderneming van zendposten, zal een monopolie krijgen, maar zal geprivatiseerd worden. De meerderheid der aandelen van de nieuwe maatschappij zal in Duitse handen overgaan.

(7) Hermann Goering en Walter Funk.

T U

2/ ~~Zusammen~~ *gefasstes Ergebnis*

Mit der Ausführung dieser Pläne ist folgendes Ergebnis zu erreichen:

A) In Frieden: *[3]* Vollständige Beherrschung der industriellen Entwicklung Frankreichs und direkter Einfluss auf die öffentliche Meinung in Frankreich durch französische oder europäisch getarnte Sender.

B) In Kriegs: *[12]* Stärkste Aufgeschlossenheit der französischen Öffentlichkeit für deutsche Propagandaparolen. Von deutscher Seite genaueste Kenntnis der Stärken und Schwächen des französischen Senderapparates und seiner Personalbesetzung. Vollständige Tilgung der französischen Empfänger für den Empfang, der land von deutsches Gebiet aus ~~aus~~ *aus* ~~deutscher~~ *deutscher* Propagandaparolen. *aus* Wie wir unser heutiger Pressensprechendienst arbeiten. Keine Möglichkeit für die französische Regierung durch rasche Verteilung der industriellen Entwicklung der Empfänger von deutschen Propagandaparolen zu entgegen.

Handwritten notes: *Handwritten*, *Handwritten*, *Handwritten*

Es ist so, als wenn Krupp, an den Volkstrüge der Belgien so ein starke Panzerplatten lieferte für ihre Forts, aber selber Geschütze und Granaten brauchte, mit denen sie doppelt so starke Panzerplatten durchschlagen werden konnten.

~~To be destroyed...~~ *alle*

Vier werden im Frieden wie im

De besluiten van het ontwerp-Hadamovsky met de verwijzing (voorlaatste paragraaf) naar de houding van Krupp vóór 1914.

(7) Hansson Goering en Walter Funk
(8) Het was bedoeld voor de...
...van zijn...

- 2) Een gelijkaardige maatschappij zal opgericht worden voor wat betreft de ontvangst. Zij zal het monopolie hebben van de fabricage van de ontvangtoestellen en de elektronische kleppen. Ook hier zal de meerderheid van de aandelen in Duitse handen komen.
- 3) De patenten voor het vervaardigen van zenders die in Frankrijk toegepast of te koop geboden worden zullen moeten kunnen verworven worden door de Duitse industrie. Hier weerom zal gebruik gemaakt worden van maatschappijen waarin de Duitsers de meerderheid der aandelen bezitten om het objektief te bereiken.

Op die manier zal Frankrijk geen andere zendposten meer kunnen bouwen dan van de types die geschikt zijn voor Duitsland. Hetzelfde voor de ontvangtoestellen. Terwijl in Duitsland steeds goedkopere ontvangtoestellen de ontvangst van tenminste een Duitse zender zullen moeten mogelijk maken, zullen in Frankrijk de ontvangtoestellen altijd open moeten staan voor de Duitse propaganda, of zij nu uit Frankrijk of uit Duitsland komt. Zij die niet aan die voorwaarden beantwoorden, zouden van de markt moeten verdwijnen. Die laatste bepaling is van de hand van Gutterer.

Men merkt dat de laatste overwegingen fundamenteel zijn voor Hadamovsky : hij droomt van een Franse radio-industrie die volledig aan Duitsland onderworpen is. Voor hem lijkt het geen twijfel dat, dank zij een dergelijke technische kanalisatie, het altijd de Duitse wil en de Duitse informatie zullen zijn die aan de Franse luisteraars overgebracht worden. Vandaar zijn besluiten :

- a) In vredetijd zal er voortdurend een direkte invloed op de Franse openbare opinie uitgeoefend worden, hetzij door « Franse » zenders hetzij door als « Europees » gecamoufleerde zenders. Er zal ook een totale beheersing zijn van de Franse industriële ontwikkeling.
- b) In oorlogstijd zal de Franse opinie voortdurend blootgesteld worden aan de Duitse propaganda. De Duitsers zullen een perfecte kennis hebben van de zwakke punten van het Franse net en van zijn personeel. De Franse ontvangtoestellen zullen altijd de Duitse programma's ontvangen die op Duits gebied samengesteld worden en de Duitse propaganda bevatten. De Franse overheid zal over geen enkele mogelijkheid beschikken om eraan te ontsnappen door een snelle wijziging van haar industriële produktie.

En hier zal er, voor de eerste en enige keer in dit uitzonderlijk document, sprake zijn van België. Hadamovsky schrijft : « Het zal precies zijn zoals wanneer Krupp vóór de eerste wereldoorlog pantserplaten van 30 cm leverde aan de Belgen, bestemd voor hun forten, maar tegelijkertijd kanonnen en granaten fabriceerde waarmee twee keer zo sterke pantserplaten konden doorboord worden. Wij zouden op die manier de mogelijkheid hebben om zowel in vredes- als in oorlogstijd altijd het Franse volk te bereiken en een

2) Een geïntegreerde maatschappij zal opgericht worden voor wat betreft de ontvanger. Zij zal het monopolie hebben van de fabricage van de ontvanger toestellen en de elektronische kleppen. Ook hier zal de meerkant van de aandelen in Duitse handen komen.

1. Der Minister hat Kenntnis genommen
 2. Zurufen Gellen. *RR*
 Berlin, den 29. Mai 1942

Leiter Rundfunk
 AS:
 Sachbearbeiter: *RR Knochenhauer*

Geheim!

An den
 Herrn Minister. *RR*

Betrifft: Kriegswichtigkeit der Interradio A.G.

Auf Grund der Bemühungen unseres Ministeriums und des
 Auswärtigen Amtes, unterstützt durch verschiedene
 Wehrmachtsstellen, hat das Oberkommando der Wehrmacht
 jetzt der Interradio A.G. mit allgemeiner Gültigkeit
 bestätigt, dass die Gesellschaft kriegswichtig ist.
 Damit ist die Notwendigkeit der Gesellschaft für die
 militärische Kriegsführung anerkannt.

Heil Hitler!

[Signature]

30/5 RR 4/1/4

7/6

Op 29 mei 1942 deelt Diewerge aan Goebbels mee dat de A.G. Interradio als kriegswichtig wordt beschouwd. Goebbels nam er op 2 juni kennis van.

en granaten fabricerde waarmee twee keer zo sterke pantserschepen konden doorboord worden. Wij zouden op die manier de mogelijkheid hebben om zowel in vrede als in oorlogstijd altijd het Franse volk te bereiken en een

De ... van de regering ...
 ... van de regering ...
 ... van de regering ...

Leiter Rundfunk

Berlin W 8, den 22. Juni 1941.

i.V.: OHR.Diewerge

Gehime Reichssache!

Rundfunkanweisung für den 22. Juni 1941.
 -----

1. Der Deutschlandsender hat um 2.00 Uhr nachts abgeschaltet, er ist aber betriebsfertig. Die übrigen Sender sind ab 4.00 Uhr sendebereit.

Meldekopie für den Einsatz: Major Bayer, OKW, App.5e37.

2. Um 5.10 Uhr setzt der Großdeutsche Rundfunk mit dem "Königsmarsch" von Richard Strauss ein. (4.55)

3. Ansage:

Achtung! Achtung! Hier ist der Grossdeutsche Rundfunk! In etwa 15 Minuten wird Reichsminister Dr. Goebbels eine Proklamation des Führers an das deutsche Volk zur Verlesung bringen.

4. Anschliessend Fehrbelliner Reitermarsch (5)

5. Anschliessend Ansage:

Achtung! Achtung! Hier ist der Grossdeutsche Rundfunk. In etwa 10 Minuten wird Reichsminister Dr. Goebbels eine Proklamation des Führers an das deutsche Volk zur Verlesung bringen.

- 2 -

Fragment van de door Diewerge verstrekte richtlijnen voor de aankondiging langs de radio van de oorlog met de Sovjetunie.

kortsluiting te veroorzaken voor zijn administratie en zijn regering ». De vergelijking moet Gutterer bevallen hebben, want hij behield haar... met uitzondering evenwel van de *granaten* die Hadamovsky in zijn onvoorwaardelijk entoesiasme vermeldde.

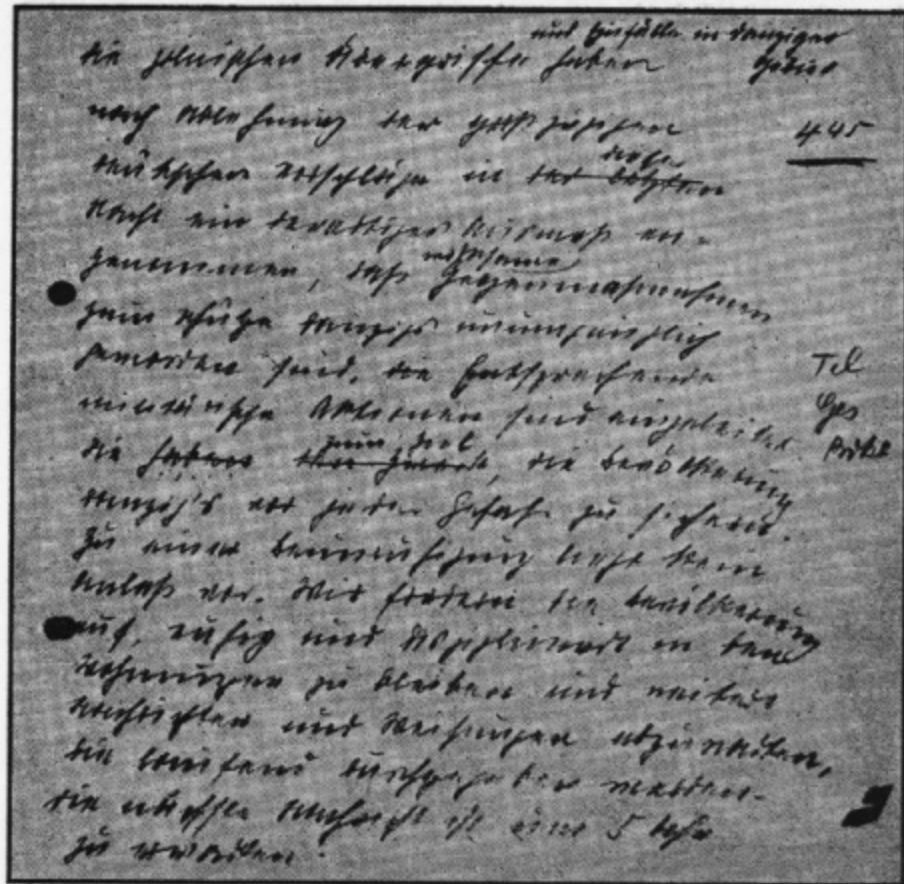
Zo redeneerden in die tijd de drie hoogste funktionarissen van de nazi-radio. De veldslag in het Westen had hun zopas de overtuiging gebracht van de almacht van de radio. Het ogenblik was dus gunstig om dat magische instrument te gebruiken ten gerieve van de duurzame psychologische verknechting van de overwonnen volkeren en eerst en vooral van het Franse volk. Iets meer dan een jaar later zou één van de drie, Dr. Glasmeier, van *Ministerialdirigent* Dr. Berndt een memorandum ontvangen dat bestemd was voor de minister, met de titel : « De Oorlog in de Eter ». Vol fierheid zou Berndt noteren : « De onderzoeken die gedaan werden b.v. als gevolg van de verovering van Nederland, België en Frankrijk, hebben aangetoond in hoe sterke mate de Duitse radio erin geslaagd is het Franse volk te demoralizeren en zijn weerstandsgeest te breken. Daarom mag de Duitse radio, die in deze oorlog het biezonderste wapen is van de Duitse propaganda, met fierheid plaats nemen naast de drie legertakken » (8).

De grote radiofonische realisatie van de Olympische Spelen 1936 was slechts een algemene herhaling geweest voor potentiële dictators die ervan droomden de bewoonde wereld in hun... golven te vangen. Zij had getoond wat een radio zou kunnen worden wanneer zij de Europese golven in haar vangarmen kon grijpen. Gezien de rol die Europa in die tijd nog speelde en de ambities van de *Führer*, was dit de weg naar de wereldoverheersing. Reeds was het Oosten — de Sovjetunie inbegrepen — afhankelijk van de technische middelen van het *Reich* wanneer het zich tot Amerika wilde richten. De schijnbare onafhankelijkheid die aan de nationale radio's en de nationale regeringen van de overwonnen landen gelaten werd zou slechts dienen om ze lichtgeloviger te maken. Het *Führerprinzip* werd op het niveau van de naties getransponeerd.

Waren voorzien : de technische ontwikkelingen die wij sindsdien meegemaakt hebben met de frekwentiemodulatie en ultrakorte golven. Was eveneens voorzien : de beloning in vreedstijd van diegenen die zich zouden verdienstelijk gemaakt hebben voor de nazi-radio in oorlogstijd. Maar de projecten van het trio van de radio-uitzendingen werden tenietgedaan door het Britse verzet, het niet sluiten van een afzonderlijke vrede met Frankrijk, de verlenging van de vijandelijkheden en de ommekeer van de situatie. Daarenboven zouden de radio-diensten van Dr. Goebbels voortdurend moeten vechten tegen de vitterige concurrentie van de diensten van von Ribbentrop. De

(8) Memorandum van Dr. Berndt, *Ministerialdirigent*, van 26-10-1942, getiteld : *Krieg im Aether*.

spanning tussen het Ministerie van Buitenlandse Zaken en het Ministerie van Propaganda steeds geringer. De een werden door een rechte diplomatie aan- geroepen tot kalmte, de anderen worden de propaganda in al haar brutaliteit en stevigheid aan- geroepen van Meier Kampf — op het laagste niveau van het bezettingsverdrag van de overwonnen (*). Er was ook een

Handschrift van de eerste radio-uitzending van de tweede wereldoorlog : tekst die Diewerge op 1 september 1939 om 4 u. 45 's morgens door Radio-Danzig liet omroepen. Let vooral op de annotaties en de verbeteringen die de nadruk leggen op de provokatie en op het beperkt karakter van het Duits optreden : *und Einfälle in danziger Gebiet ; in diesen Nacht ; wirksame ; zum Ziel*. De tekst kan als volgt vertaald worden : « De Poolse agressies en de invallen in het gebied van Danzig hebben, na het verwerpen van de grootmoedige Duitse voorstellen, dergelijke afmetingen aangenomen dat doeltreffende tegenmaatregelen voor de bescherming van Danzig onvermijdelijk zijn geworden. De passende militaire acties werden ingezet. Hun uiteindelijke doel is de bevolking van Danzig tegen elk gevaar te beschermen. Wij roepen de bevolking op kalm en gedisciplineerd te blijven, niet naar buiten te komen en andere richtlijnen en instructies, die regelmatig gegeven zullen worden, af te wachten. De eerstvolgende nieuwsberichten mogen omstreeks 5 u verwacht worden ».

(12) Het Ministerie van Radio-Danzig heeft de opdracht gegeven om de tekst van de eerste radio-uitzending van de tweede wereldoorlog te verspreiden. Het Ministerie van Propaganda heeft de tekst van de eerste radio-uitzending van de tweede wereldoorlog te verspreiden. Het Ministerie van Propaganda heeft de tekst van de eerste radio-uitzending van de tweede wereldoorlog te verspreiden.

spanning tussen het Ministerie van Buitenlandse Zaken en het Ministerie van Propaganda steeg gestadig. De enen werden door een restje diplomatie aanzet tot kiesheid, de anderen voerden de propaganda in al haar brutaliteit en stemden haar af — volgens de principes van *Mein Kampf* — op het laagste niveau van het begripsvermogen van de overwonnenen (9). Er was ook een bestendige vijandigheid vanwege de militairen — die minder in de verbale wapens geloofden dan in de snijdende en kneuzende — en in 't bijzonder vanwege het vliegwezen, dat vreesde dat de vijand de zenders zou kunnen gebruiken als radiobakens (10). Ten slotte was er een nijpend gebrek aan materieel, zowel door een gebrekkige voorbereiding als door massale vernielingen en rappe slijtage. Vanaf het begin van de vijandelijkheden klaagden de propagandadiensten over de ontoereikendheid van de materiële middelen die ter hunner beschikking werden gesteld (11).

Naast de *Radio Union* werd de *Interradio A.G.* gesticht en werden filialen opgericht in diverse veroverde landen en in Zwitserland. De « verbinding » met het Ministerie van Buitenlandse Zaken werd georganiseerd door ploegen van uitgezochte persoonlijkheden, waartoe o.a. Kurt Georg Kiesinger behoorde, de toekomstige Bondskanselier. Op 29 mei 1942 ontving Dr. Goebbels de mededeling dat het Opperkommando van de strijdkrachten de noodzakelijkheid erkend had van de *Interradio A.G.* voor oorlogvoering. Het nieuws werd hem medegedeeld door Dr. Wolfgang Diewerge, dezelfde die in de nacht van 31 augustus op 1 september 1939 de uitzendingen van Radio Danzig geleid had, ze eigenhandig korrigerend om de leugens aan te dikken die de agressie tegen Polen « rechtvaardigden » (12). Hij was het ook die op 22 juni 1941 de uitzendingen in de eter zou brengen die het begin van de vijandelijkheden tegen de Sovjetunie aankondigden.

De nazi-radio had haar specialisten.

(9) Heel het memorandum Berndt is tegen het Ministerie van Buitenlandse Zaken gericht : « Het aandeel van het MBZ in de oorlog in de eter kan op 5-10 % geschat worden » ; de afliuisterdienst van het MBZ in het begin van de oorlog was totaal ontoereikend en onbruikbaar voor de doeleinden van de radio. Het MBZ heeft het moeten erkennen en hem moeten afschaffen ; de *Seebaudienst* (opgericht door het MBZ) moet opgeslorpt worden door de navorsingsdienst (Ministerie van Propaganda) ; het is onduelbaar dat de concurrentie verdubbelingen veroorzaakt ; men moet de massa bereiken en niet kleine groepjes van intellectuelen zoals het MBZ het poogt te doen ; de herhaalde aanspraken van het MBZ op de directie van de operaties moeten afgewezen worden ».

(10) De strijdkrachten en de *Luftwaffe* hebben voortdurend aangedrongen op de noodzakelijkheid van het gebruik van gemeenzame golven, de synkronizatie van de zenders en de onderbreking van de uitzendingen van zodra de vijandelijke luchtmacht het luchtruim van het *Reich* binnendrong. De programma's werden verplicht gewijzigd bij het invallen van de nacht, onderlinge verbindingen werden doorgevoerd en veranderingen van golflengten opgelegd.

(11) Vandaar o.a. het belang van de politiek van de verbrande aarde die toegepast werd in België. Dat heeft ons land niet belet om in 't geheim een net van zenders herop te bouwen dat zijn werkzaamheid hervatte naarmate van de bevrijding van het grondgebied in 1944.

(12) Het dossier van Radio Danzig betreffende de nacht van 31 augustus op 1 september bevat talrijke mededelingen die uitgewisseld werden tussen Berlijn en Diewerge (die naar Danzig gestuurd was). Het manuscript van de eerste oorlogsuitzending, die om 4 u 45 's morgens door Radio Danzig gebeurde, is van zijn hand, evenals de korrekties die de aantijging van een « Poolse aanval » verscherpen en de « beperkte » doeleinden van de ondernomen operatie beklemtonen.